

Кравчук Олександр Вікторович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІЗДН
Національної академії внутрішніх справ;
Лев Ольга Романівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІЗДН
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри філософії
права та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент
Павлишин О. В.

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА КУЛЬТУРА ПРАВООХОРОНЦЯ ЯК ОСНОВА ЗАПОБІГАННЯ ПРОФЕСІЙНІЙ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Явище професійної деформації є доволі добре вивченим у гуманітарних науках – у філософії та філософії права, професійній етиці, юридичній психології та в соціологічних наукових розробках. Проблематика професійної деформації неодноразово була предметом дослідження цілої когорти науковців різного профілю, так, її вивчали Е. Айроян, С. Безносів, Н. Вітрук, З. Кісіль, Л. Колодкін, В. Коломієць, І. Медведєв, В. Павленін, Ю. Стригуненко та інші вчені. У цих та інших наукових працях продемонстровано, що військові, правоохоронці, педагоги, медики, управлінці (зокрема, і представники самоврядування та виконавчої влади), соціальні працівники, юристи, психологи, продавці та інші представники сфери послуг найбільш схильні до проявів професійної деформації особистості. Однак, разом із тим, у соціальному плані причиною одних із найбільш тяжких наслідків є саме професійна деформація працівників правоохоронних органів [1, с. 71–80].

Як відомо, професійна деформація (від лат. *deformatio* – позбавлення форми та спотворення, перекручення) – це комплекс негативних змін у структурі особистості, що виникають під впливом змісту, організації та умов службової діяльності. Професійна деформація може сформуватися внаслідок виконання будь-якої професійної діяльності, але найбільш імовірна вона у представників професій у системі взаємодії «людина – людина»: педагогів, лікарів, юристів, правоохоронців тощо. Професійна деформація зумовлює трансформацію характеристик особистості, що негативно позначається на її здатності досягати певної мети та виконувати службові обов'язки (так, у співробітників правоохоронних органів пильність поступово перетворюється на невиправдану підозріливість і недовіру до людей, а впевненість – у безтурботність або самовпевненість). Такий фахівець хибно трактує мету своїх зусиль, а особливо – шляхи та засоби її досягнення [2, с. 292]. Зокрема, Н. П. Матюхіна професійну деформацію

особового складу правоохоронних органів значною мірою пов'язує не лише з особливостями професійної діяльності працівників, яким досить часто необхідно діяти в екстремальних ситуаціях і в умовах дефіциту часу, але і з деструктивним впливом злочинної моралі, формуванням стереотипів поведінки, типів реакцій, які в подальшому можуть призвести до аморальних вчинків і викривленню особистісних якостей. Крім того, дослідниця зазначає, що одним із найбільш поширених проявів професійної деформації є вживання алкоголю на службі і поза нею. Працівники правоохоронних органів є представниками влади, відтак наслідки пияцтва та алкоголізму тут мають важчий, складніший і більш обтяжуючий характер як для них безпосередньо, так і для системи державних органів та суспільства в цілому [3, с. 84].

Водночас морально-етична культура фахівця у процесі взаємодії із суспільством відіграє ключову роль в повсякденній роботі працівників правоохоронних органів. Без довіри та взаємодії з громадянами поліція не отримує жодної інформації, необхідної для запобігання, розкриття і розслідування злочинів. Крім того, взаємодія з громадянами підвищує довіру населення до поліції, дозволяє громадянам робити внесок в забезпечення власної безпеки і в якійсь мірі відчутти свою особисту відповідальність за підтримання правопорядку та покращити особистим внеском діяльність поліції, в залежності від потреб сучасного суспільства і суспільного укладу. Довіра населення до поліції тісно пов'язана з поведінкою співробітників поліції відносно громадян, а особливо – з дотриманням норм професійної етики як при виконанні службових обов'язків, так і в приватному житті, в звичайних, побутових ситуаціях. Практично все, починаючи із зовнішніх чинників, таких як зовнішній вигляд, форма одягу (однострій), манера спілкування тощо, і закінчуючи змістовними характеристиками, з-поміж яких вирізняються повага до честі, гідності та фундаментальних прав і свобод людини, елементарна увага та небайдужість працівників поліції до нібито «чужих» проблем і бід, сприяє налагодженню довірчих відносин із громадянами.

Звернемося до міжнародного досвіду вирішення даної проблеми, адже міжнародна співпраця правоохоронних органів склалася в певну систему, у рамках якої вирішуються, насамперед, питання дотримання поліцією прав і свобод людини та громадянина, проблеми попередження правопорушень, протидії злочинності та стандартів поведінки з правопорушниками. Ця співпраця здійснюється як на міжурядовій, так і на позаурядовій основі, часто шляхом прямих контактів між поліцейськими асоціаціями та службами різних країн, зокрема на основі прийнятої Парламентською Асамблеєю Ради Європи 8 травня 1979 року резолюції М 690, що містить Декларацію про поліцію [4]. У преамбулі до цієї Декларації ПАРЕ пояснює, що мотивами її прийняття є сприяння повній реалізації прав

людини й основоположних свобод, а паралельно з розглядом і затвердженням деонтологічних норм значну увагу звертається на питання особливого статусу поліцейських і сукупності директив, покликаних орієнтувати їх поведінку в разі війни та інших надзвичайних станів. Статті Декларації звернені до поліцейського, його керівників, системи органів поліції і, що важливо, до усієї системи органів виконавчої та законодавчої влади. Документ закріплює основні принципи етики поліцейської служби, норми належної поведінки поліцейського в різних ситуаціях, а також низку деонтологічних принципів організаційно-управлінських відносин керівництва і підпорядкування, що ґрунтуються на таких морально-етичних категоріях, як «обов'язок», «чесність», «неупередженість», «гідність», «непідкупність» та інших. Зазначено відповідно, що кожен поліцейський зобов'язаний діяти чесно, неупереджено і з гідністю, має утримуватись та рішуче протистояти будь-яким проявам злочинності та корупції. Характерно, що норми стосовно протидії корупції сформульовані таким чином, що вони прямо впливають з негативної моральної оцінки цього явища, якому можуть бути протиставлені тільки чесність, неупередженість, правильне розуміння громадянського та професійного обов'язку.

Згадані вище міжнародні стандарти та багаторічний досвід співпраці із закордонними правоохоронними структурами в Україні знайшли відображення в Правилах етичної поведінки поліцейських, що були затверджені Наказом МВС №1179 від 09.11.2016 [5]. Дані Правила містять п'ять розділів: загальні положення, основні вимоги до поведінки поліцейського, поводження поліції із затриманою особою, взаємодія поліції із громадськістю та іншими державними органами та контроль керівників поліції за дотриманням етики поліцейським. Якщо розглянути цей документ комплексно, то можна зробити висновок, що ці Правила є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо поведінки поліцейських на засадах етики і загальнолюдських цінностей, формування почуття відповідальності перед суспільством і законом за свої дії чи бездіяльність, зростання авторитету поліції та рівня довіри громадян до її представників. Розвиток моральної культури поліцейського відтак сприяє налагодженню довірчих відносин між правоохоронцями та суспільством, а також знижує негативні впливи професійної діяльності на моральну свідомість особистості.

Окремо відзначити потрібно ті особистісні якості, виховання яких є важливою передумовою запобігання професійній деформації та які повинен формувати й розвивати кожен працівник правоохоронних органів, щоб із гідністю виконувати свої службові обов'язки: розвиненість моральної свідомості, стійкість життєвої позиції, адекватність самооцінки, етичність поведінки, зрілість, неупередженість, толерантність, професійну активність, компетентність,

ерудованість, прагнення до підвищення рівня власної загальної та правової культури, орієнтованість на розвиток власної особистості та інші [6, с. 21–31], адже моральна професійна деформація руйнує в першу чергу етичні підвалини та деонтологічні засади діяльності поліцейського, який стикається з негативним впливом оточуючого соціуму значно частіше, ніж пересічні громадяни, а тому повинен бути значно більш стійким до зміни власних ціннісних установок і орієнтирів, принципів, ідеалів, пріоритетів, морально-етичних стандартів і норм у сучасному світі [7].

Список використаних джерел

1. Павлишин О.В., Кравчук О.В., Лев О.Р. Антропологічно-правові виміри професійної деформації моральної свідомості працівників Національної поліції України. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 2 (18). С. 71–80. <https://doi.org/10.33270/02191802.71>.
2. Шемшученко Ю. С. Деформація професійна // Юридична енциклопедія. т. 5. с. 292. URL: <http://leksika.com.ua/legal/>.
3. Матюхіна Н.П. Управління персоналом ОВС України. Х. : Основа, 2002. с 84. URL: <https://lawdiss.org.ua/books/144.doc.html>.
4. Декларація про поліцію [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803.
5. Наказ Міністерства внутрішніх справ № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських» від 09.11.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>.
6. Павлишин О.В., Кравчук О.В. Професійно-етичні та деонтологічні засади діяльності поліцейського у сфері забезпечення правопорядку. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 1. С. 21–31. doi: 10.33270/02201901.21. URL: <https://philosophy.naiau.kiev.ua/index.php/philosophy/issue/view/58>.
7. Mychailo V. Kostytsky, Nataliia V. Kushakova-Kostytska, Ivan V. Serdiuk, Oleg I. Gvozdk, Oleg V. Pavlyshyn. The Analysis of the Essence on the Information Society in the Legal and Philosophical Context. *CUESTIONES POLITICAS*. 2020. Volume 37. Number 65 (julio-diciembre 2020). p. 169–181. doi: 10.46398/cuestpol.3865.13.